

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ
КАТЕДРА СТУДИЈА КРИМИНАЛИТЕТА

КРИВИЧНА ДЕЛА ПРОТИВ ПРИВРЕДЕ У СРПСКОМ
ЗАКОНОДАВСТВУ
- ДИПЛОМСКИ РАД -

Ментор:

Младен Милошевић

Проф. др

Студент:

Ванеса Миленковић

96/12

Београд, 2024.

САДРЖАЈ

Увод.....	3
1. Привредни криминалитет	5
1.1. Појам и дефинисање привредног криминалитета.....	5
1.2. Феноменологија привредног криминалитета	6
1.3. Карактеристике и појавни облици привредног криминалитета.....	9
1.4. Правно регулисање привредног криминалитета у законодавству Републике Србије	12
2. Кривична дела против привреде у домаћем законодавству.....	17
2.1. Превара у обављању привредне делатности	17
2.2. Проневера у обављању привредне делатности.....	18
2.3. Пореска утаја	19
2.4. Неуплаћивање пореза по одбитку	21
2.5. Злоупотреба положаја одговорног лица.....	21
2.6. Злоупотреба у вези са јавном набавком.....	22
2.7. Закључење рестриктивног споразума	24
2.8. Примање мита.....	25
2.9. Давање мита.....	26
2.10. Проузроковање стечаја	27
2.11. Оштећење поверилаца.....	29
2.12. Недозвољена производња	30
2.13. Недозвољена трговина.....	30
2.14. Кријумчарење	31
2.15. Онемогућавање вршења контроле	32

2.16. Неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга.....	33
2.17. Нарушавање пословног угледа и кредитне способности.....	34
2.18. Одавање пословне тајне.....	35
2.19. Фалсификовање новца, хартија од вредности и платних картица.....	36
2.20. Фалсификовање знакова за вредност.....	37
2.21. Прање новца.....	38
3. Преглед броја кривичних дела против привреде у Републици Србији у периоду од 2013. до 2022. године.....	40
Закључак.....	43
Литература.....	46

Увод

Различити облици испољавања привредног криминалитета су резултат условљености привредног криминала новонасталим друштвено-економским и политичким односима, који неминовно креирају околности за промене у облицима криминалних активности и за појаву нових форма привредног криминала (Цветковић и др., 2016а). Стога је потребно континуирано пратити овај проблем у циљу прилагођавања законодавства и усклађивања дефиниције привредног криминала са његовим садржајем и карактеристикама у конкретном периоду друштвеног развоја. Ово је значајно како на националном, тако и на међународном плану, имајући у виду да привредни криминал, уз помоћ одговарајућих организационих структура, све више добија међународну димензију.

Привредни криминал представља озбиљан изазов за нашу земљу, а карактеришу га сложена кривична дела која се често дешавају у областима финансија, рачуноводства, банкарства, спољне трговине и приватизације. Ова појава има озбиљне последице по економску стабилност и друштвени развој (Арежина и др., 2014). Анализе Републичког завода за статистику указују на неколико кључних облика привредног криминала који су распрострањени у Републици Србији. Један од најчешћих облика је пореска утаја, такође, приметни су различити облици злоупотреба овлашћења у привреди, фалсификовање новца и платних картица (Матијашевић Обрадовић и Илић, 2018).

Предмет истраживања овог рада обухвата анализу законских норми које се односе на кривична дела која угрожавају економски систем и интересе привреде у Србији. Ово укључује различите видове привредног криминала који су

дефинисани кривичним делима против привреде у оквиру Кривичног законика Републике Србије. Анализирају се одговарајући чланови закона, примена законодавства и прописани казни поступци у овим случајевима. На крају се пружају увиди у број кривичних дела против привреде извршених у Републици Србији у периоду од 2013. до 2022. године. Истраживање ове теме може допринети разумевању законодавства и примене кривичног права у контексту привреде у Србији, али и да укаже на могућности за унапређење законодавства и пратећих политика у овој области.

Циљ истраживања о кривичним делима против привреде у српском законодавству односи се на испитивање адекватности законског уређења и поступања у вези са кривичним делима која се односе на привреду. Осим тога циљ је указати и на промене и динамику броја кривичних дела против привреде у Републици Србији, те на основу тога изнети одговарајуће закључке и препоруке.

У складу са предметом и циљем рада, и у раду ће, бити предочена теоријска разматрања о привредном криминалитету и кривичним делима против привреде у домаћем законодавству, њиховим карактеристикама и потребом за даљим унапређењем и регулацијом. Поред теоријског дела, који ће се бавити као што је већ речено одговором, односно законским регулисањем кривичних дела против привреде, биће направљен осврт и на статистичке податке о броју кривичних дела против привреде у Републици Србији у периоду од 2013. до 2022 године.

1. Привредни криминалитет

1.1. Појам и дефинисање привредног криминалитета

Привредни криминал је тема коју су последњих деценија детаљно истраживали и академски стручњаци и практичари. Међутим, још увек не постоји општеприхваћена дефиниција овог проблема. Осим тога, његово значење додатно компликују различити термини који се користе у литератури, као што су криминал у привреди, привредни криминал, финансијски криминал и сл. Ова врста криминала се често доводи у везу са развојем привредног права, посебно после Другог светског рата када је улога државе у привреди постала значајнија. Иако је циљ привредног законодавства да регулише пословање, оно истовремено отвара врата појединцима и групама за стицање значајне материјалне користи незаконитим радњама. У том смислу, кривична дела против привреде се инкриминишу како би се обезбедило поштовање закона и заштитила економска стабилност државе (Ивановић, 2009).

Дискусије о дефиницији привредног криминала често су усмерене ка разликовању овог појма од појма привредног преступа. Неки аутори сматрају да привредни преступ представља шири појам који не обухвата само привредни криминал, већ и разне криминалне активности у другим сферама, као што су кривична дела против службене дужности. Игњатовић истиче да је оправдано поистовећивање „белих оковратника“ са „корпорационим криминалом“, узимајући у обзир особине извршилаца, начин извршења кривичних дела, мотиве и посебно виктимолошки аспект. Са експертске тачке гледишта, ови концепти су кључни за разумевање сложених облика привредног криминала. Без обзира на разлике у дефиницији, евидентно је да постоји велики број манифестација привредног криминала, које су по својој структури све сложеније и све опасније по друштво (Матијашевић Обрадовић и Илић, 2018).

Проучавање криминалитета против привреде и привредног система бави се анализом различитих аспеката ових кривичних дела, укључујући њихову појаву у различитим гранама привреде и њихов утицај на привредни систем у целини. С друге стране, у стручном контексту, фокус је на примени законодавства и метода сузбијања ових облика криминала, као и на развијању стратегија за спречавање и сузбијање таквих активности у привредном окружењу. То подразумева сарадњу правних и економских стручњака у циљу ефикасног суочавања са овим изазовима и заштите интегритета привредног система (Шикман и Домузин, 2013).

Према Бошковићу (2009), привредни криминал се дефинише као облик криминалног понашања у привредним и пословним односима, у којем физичка лица са одређеним положајем и овлашћењима врше радње усмерене против привредног система земље. Ови субјекти, без обзира на врсту имовине са којом послују, стварају противправну имовинску корист или наносе штету на имовини. Закони их препознају као кривична дела.

Привредни криминал представља изазов с обзиром на његову екстремну варијабилност. Увек се стварају нови услови који утичу на облике и начине испољавања привредног криминала. С обзиром на ове изазове, неопходно је стално пратити ово питање и ажурирати законску регулативу. Ова делатност омогућава прилагођавање дефиниција привредног криминала у складу са садржајем и карактеристикама конкретног периода друштвеног развоја. Исто тако, то је неопходно како на националном, тако и на међународном плану, имајући у виду да привредни криминал, кроз различите организационе форме, све више постаје међународни проблем (Цветковић и др., 2016б).

1.2. Феноменологија привредног криминалитета

Привредни криминал се од класичног разликује по својој сложености и променљивој форми, као и по мотивацији заснованој на користољубљу,

специјализацији извршилаца и наглашеној професионалној оријентацији. У овом облику кривичног дела одлучујуће су личне предиспозиције за извршење кривичних дела и објективне околности (Ђукић, 2016а). Повећана друштвена опасност од ове врсте криминала повезана је са модерним временом у коме се одвија убрзани глобални економски развој (Матијашевић Обрадовић и Суботин, 2019).

За тачно одређивање појма привредног криминала потребан је интердисциплинарни приступ, који укључује сагледавање различитих перспектива из области права, криминологије, економије и политике. Овај сложени феномен није ограничен само на правне аспекте, већ је првенствено друштвени феномен, чија природа варира у зависности од друштвено-економског и политичког контекста различитих заједница. Правни приступ сам по себи није довољан за потпуно разумевање привредног криминала, јер се фокусира искључиво на формално-правне дефиниције и процедуре, занемарујући друштвене и економске факторе који доприносе његовом настанку и развоју. Стога је неопходно укључити криминолошки приступ како би се разумели шири друштвени и економски контексти у којима се привредни криминал јавља. У супротном, ограничавањем дефиниције привредног криминала на законске критеријуме, постоји опасност од формалистичких и догматских тумачења, што може довести до непотпуног или пристрасног разумевања феномена. Да би се избегле ове замке, потребно је сагледати узроке и услове који доприносе настанку привредног криминала, као и друштвени контекст и карактер објеката који су предмет кривичног права, узимајући у обзир разлике између различитих друштвених заједница. На овај начин, интердисциплинарни приступ омогућава дубље и свеобухватније разумевање привредног криминала, омогућавајући доношење ефикаснијих и адекватнијих стратегија за превенцију и сузбијање овог облика криминала (Ивановић, 2009).

Испитивање феномена узрока привредног криминала пружа широк спектар могућности за фундаменталну анализу овог сложеног друштвеног феномена, што резултира бољим разумевањем истог (Ивановић, 2009). Привредни

криминал, као динамична и сложена друштвена појава, испољава се кроз различите облике и присутна је у свим фазама друштвеног развоја, што зависи од различитих фактора који омогућавају његово извршење. Уопштено говорећи, фактори који доприносе појави привредног криминала обухватају економске, социјалне и шире друштвене прилике у оквиру глобалних трендова (Матијашевић Обрадовић и Суботин, 2019).

У анализи узрока привредног криминала, поред економских и друштвено-политичких фактора, као значајна одредница издвајају се друштвена свест и морални кодекс припадника одређене заједнице. Привредни криминал често произилази из свести која је усмерена на индивидуално имовинско и лично богаћење, често на штету државе, разних привредних субјеката или појединаца. Када таква свест превлада код већине чланова друштва, она постаје плодно тло за стварање привредног криминала. Овај облик криминала не само да наноси директну штету привреди и друштву, већ указује и на дубље друштвене проблеме, укључујући недостатак моралних вредности и колективне одговорности (Ивановић, 2009).

У препоруци Савета Европе број 11 из 2001. године истиче се значајна повезаност организованог криминала и привреде, посебно у контексту корупције, прања новца и превара. У извештају Савета Европе о организованом криминалу за Југоисточну Европу за 2006. годину примећује се да постоји разлика између организованог и привредног криминала. Организоване криминалне групе оснивају предузећа за обављање криминалних активности, чак и у оквиру легитимног пословања, док привредни криминал користи легална предузећа за легалне активности засноване на превари, картелима, монополу и корупцији са циљем да остану конкурентни на тржишту (Цветковић и др., 2016а).

На основу литературе, јасно је да се аутори углавном слажу у тумачењу привредног криминала као свих незаконитих радњи које угрожавају привредни систем, без обзира на покретача, било да се ради о функционеру, привредној организацији или неком ван организације која директно или индиректно напада економски систем (Милутиновић, 1957). Често се у литератури, уместо термина

„привредни криминал“, користе изрази као што су „финансијски криминал“, „економски криминал“, „корпорациони криминал“ и „бело оковратнички криминал“ (Цветковић и др., 2016а, стр. 573).

1.3. Карактеристике и појавни облици привредног криминалитета

Привредни криминал је сложена појава која се издваја по својим општим и посебним атрибутима, што га чини изазовнијим за идентификацију, сузбијање и превенцију, те стога представља значајну друштвену претњу. Анализа водећих теоретичара и емпиријска истраживања указују на следеће опште карактеристике привредног криминала: висок ниво непријављених случајева; динамичност и сложеност у разумевању њених феномена; присуство специјализованих и професионалних извршилаца; специфичне обрасце трагова и других доказа; изазови у процесу прикупљања доказа; као и потреба за специјализованим приступима у борби против њега и превенцији (Ницевић и Ивановић, 2013). Осим тога, ову појаву карактеришу специфичне особине које га издвајају у односу на друге облике криминалне делатности. За разлику од општег криминалитета, кривична дела привредног криминала претежно чине службена или одговорна лица у правним лицима, као што су предузећа или други субјекти који послују у области привреде. Додатно, за разлику од класичних кривичних дела, где се кривична дела најчешће откривају одмах по извршењу, код привредног криминала и дело и извршилац често остају непознати током извршења, због вештог прикривања радњи у фази извршења, што доводи до одложеног испољавања последица. Међутим, откривање кривичног дела привредног преступа истовремено открива и идентитет извршиоца, када се сазна или открије податак о извршеном делу (Ницевић и Ивановић, 2012).

Већина аутора, како наводе Цветковић и др. (2016.) истиче да су најзначајније карактеристике привредног криминала:

- прилагодљивост на нове друштвено-економске односе и позитивну правну регулативу која регулише област пословања: то подразумева способност учесника привредног криминала да се прилагоде променама у окружењу, укључујући законску регулативу и друштвене норме,
- прикривање и завереност извршења кривичних дела привредног преступа: односи се на способност извршилаца да изврше кривична дела на начин који остаје непримећен или тешко откривен од стране надлежних органа,
- екстремно висока „мрачна бројка“: овај израз се односи на број неоткривених или непријављених случајева привредног криминала, што указује да је прави обим ове појаве често већи од броја евидентираних случајева,
- сложеност, разноврсност и динамичност: привредни криминал карактерише сложеност и разноврсност у извршењу, са тенденцијом промене законске регулативе која регулише пословање,
- специфичне карактеристике починилаца: ово укључује карактеристике типичне за криминалне радње, као и мотивацију засновану на личним користима. Починиоци привредних преступа често су лица која обављају функције или су одговорна у привреди и финансијском сектору.

Привредни криминал се најчешће врши у свим привредним гранама и ванпривредним делатностима, мотивисан личном добити, себичношћу или неодговорним вршењем службене дужности. Међутим, најчешћи мотив је похлепа, односно незаконито стицање добити (Цветковић и др., 2016а).

Привредни криминал је сложена појава која обухвата широк спектар активности. Разликовање појава у оквиру привредног криминала често се врши кроз формалне, стварне и оперативне модалитете. Формални приступ подразумева разврставање према законским одредбама, што обухвата кривична дела против привреде, кривична дела против службене дужности, привредне преступе и прекршаје. С друге стране, прави приступ анализира појавне облике криминалних активности у контексту специфичних привредних сектора, грана

делатности или радних места. На овај начин, реалан приступ омогућава класификацију привредног криминала према његовом испољавању у одређеним привредним делатностима. Ова класификација може укључивати: (Ницевић и Ивановић, 2012, стр. 94)

- привредни криминал у производњи,
- привредни криминал у унутрашњој трговини,
- привредни криминал у спољнотрговинском промету,
- привредни криминал у области фискалних обавеза,
- привредни криминал у банкарском сектору.

Поједини облици привредног криминала испољавају карактеристике организованог криминала, посебно у контексту кривичног дела прања новца (Шкулић, 2017). Организована криминална група, према дефиницији из члана 112, става 35 Кривичног законика Републике Србије, јесте група састављена од три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно у циљу извршења једног или више кривичних дела, за која је изречена казна затвора од четири године или тежа, у намери стицања финансијске или друге користи (Кривични законик Републике Србије, чл. 112, ст. 35). Теоријски гледано, не постоји инхерентна препрека организованом извршењу дела привредног криминала, који се, према актуелним подацима, све чешће спроводи у оквиру структурираних група, а да се не идентификује као организовани криминал, ако се анализирају само кривичноправне норме. Међутим, разлика између ова два појма је могућа с обзиром на криминолошке аспекте и привредног и организованог криминала (Стевановић и Цветковић, 2019).

У контексту појаве привредног криминала, потребно је препознати да се он ретко манифестује кроз изоловане облике или конкретна кривична дела. Уместо тога, често се суочавамо са сложеним и повезаним скупом појава или њиховом комбинацијом. Ова појава је посебно изражена у случајевима тешких кривичних дела из области привредног криминала, где се најчешће јавља широк спектар криминалних радњи. Конкретно, често није појединац тај који чини кривично дело у класичном смислу, већ умрежене групе људи који су запослени или

ангажовани на различитим позицијама, често у сарадњи са појединцима из државних институција, тј. организоване криминалне групе (Ницевић и Ивановић, 2012). Ова врста криминала се одликује добро организованим деловањем већег броја људи са унутрашњом поделом рада, који се свесно, вољно и плански баве вршењем тешких кривичних дела (Јанковић и Јанковић, 2014).

Овај посебан облик криминала, где криминалне групе сарађују са функционерима државног апарата, је нешто што треба схватити изузетно озбиљно и узети у обзир приликом обликовања мера за сузбијање криминала и корупције (Ђукић, 2016б). Један од најважнијих аспеката ових криминалних група је њихова способност да преузму контролу над деловима државног апарата, што може довести до слабљења државних институција, судства и недостатка одговорности. Ово угрожава права и слободе грађана и смањује поверење у правни систем, што може имати далекосежне последице по друштво као целину. Из овог разлога, тачније, због саме повезаности криминалних група и функционера државног апарата, истиче се посебно и дефиниција по којој организовани криминалитет представља сарадњу са политичком елитом, у сврху побољшања могућности и стратешке позиције за извршење криминалних радњи, на начин да се преузима контрола над деловима државног апарата, пре свега над репресивним структурама, што резултира трајним политичким и друштвеним утицајем (Абадински, 2004).

1.4. Правно регулисање привредног криминалитета у законодавству Републике Србије

У савременом контексту кривичног права кривична дела против привреде су од изузетног значаја, а њиховој дефиницији се поклања посебна пажња. Специфичности кривичних дела у привреди, као појави у друштву, захтевају одговарајућа законска решења у области кривичноправне заштите од ове врсте кривичних дела. Основна претпоставка за разумевање кривичних дела против

привреде лежи у уставним принципима који чине основу економских односа (Марковић, 2021). У том контексту, Устав Републике Србије у члану 82, наводи да се привредни систем у Републици Србији заснива се на тржишној привреди, отвореном и слободном тржишту, слободи предузетништва, независности привредних субјеката и равноправности. приватне и других облика својине. Република Србија представља јединствено економско подручје са јединственим тржиштем добара, рада, капитала и услуга. Утицај тржишне економије на социјално-економски положај запослених координира се кроз социјални дијалог између синдиката и послодаваца (Устав Републике Србије, чл. 82).

У домаћем кривичном законодавству дела против привреде представљају посебну категорију кривичних дела, као таква прописана законом. Према одредбама важећег Кривичног законика, кривично дело је дефинисано као дело које је законом као такво прописано, противзаконито и учињено са кривицом, док кривично дело не постоји ако је искључена противправност или кривица, без обзира на постојање свих обележја кривичног дела утврђених законом (Кривични законик Републике Србије, чл. 14).

Разноврсност кривичних дела против привреде карактеристична је и за претходне периоде, што доводи до честих промена прописа који регулишу ова кривична дела. Ова појава произилази из потребе утврђивања одговарајућих облика кривично-правне заштите појединих друштвених односа у привреди у различитим променљивим условима привредног живота, који се јављају у појединим земљама. То се постиже заштитом одређеног економског система и његовим правилним функционисањем у привредном животу земље (Марковић, 2021).

У светлу реформи у кривичном праву, адаптација Кривичног законика из 2016. године учинила је значајне измене у делу који се односи на кривична дела против привреде, односно у Глави XXII. Промене су биле неопходне због потребе за концептуално другачијим приступом код одређених кривичних дела, као и за различитим законским прописима за иста. Овај процес је обухватио увођење нових кривичних дела, као и декриминализацију неких постојећих. Група

кривичних дела против привреде која је претходно садржала 25 кривичних дела је проширена на 29, што је резултат систематизације и груписања дела у складу са одређеним критеријумима, пре свега у односу на њихову сличност. Значајна измена је била декриминализација одређених кривичних дела као што су злоупотреба овлашћења у привреди, издавање чекова и коришћење кредитних картица без покрића, злоупотреба монополистичког положаја и обмањивање потрошача, као и нехатни облик кривичног дела изазивања стечаја (Марковић, 2021). Паралелно са овим изменама, постоји тенденција да се додатно прошири спектар кривичних дела која су у вези са привредом, путем споредног или допунског кривичног законодавства (Јовашевић, 2017).

Споредно кривично законодавство састоји се од кривично-правних одредби које се не налазе у основном Кривичном закону, већ у посебним законима који регулишу различите аспекте друштвеног живота. Ови закони, укључујући и Посебни део Кривичног законика, заједно чине целину посебног дела кривичног права. Уношење кривичних дела из споредног кривичног законодавства у основни Кривични законик има своје разлоге. Прво, број таквих дела је обично мањи, а предмети који се регулишу овим законима, као што је привреда, подложни су чешћим изменама. Уколико би се ова дела унела у основни Кривични законик, то би захтевало честе промене у самом закону, што би довело до нестабилности у правном систему. Због тога се ово у принципу избегава, пошто основни Кривични законик обично садржи стабилнију материју која није подложна честим изменама (Ђорђевић и Коларић, 2020).

Постоје мишљења у литератури, која наводе да би било корисно увести додатне кривичноправне механизме у циљу обезбеђивања једнаких услова за све учеснике на тржишту у овом сектору. Овај корак би допринео стварању широког оперативног оквира у коме би економски и тржишни механизми могли да буду најбоље изражени, а пре свега, где би закон понуде и тражње и слободне конкуренције могли да функционишу са позитивним ефектима за све сегменте друштва (Стојановић, 2008). У оквиру кривичног законодавства, извршилац кривичних дела против привреде подразумева свако лице које чини одређена

противправна дела која штете економским интересима друштва. Као субјект одговорности уводи се одговорно лице у привредном друштву или другом облику пословања. Према кривичном законодавству, одговорно лице је оно које је законом, прописом или органом одређено као одговорно за послове управљања, надзора или друге послове у оквиру делатности правног лица. Укључује и лица којима је стварно поверена одговорност за извршење наведених послова. Што се тиче предмета привредног пословања, овај појам обухвата правна и физичка лица која се баве привредним активностима. Ако је правно лице започело и привредну делатност, онда се сматра субјектом привредног пословања (Кривични законик Републике Србије, чл. 112).

Специфичност наше кривичноправне конфигурације произилази из различитих категоризација кривичних дела. Међу овим кривичним делима уочавамо постојање дела која директно нарушавају или угрожавају интегритет привредног или финансијског сектора, а која нису обухваћена кривичним законодавством. Ове појаве су познате као привредни прекршаји и привредни преступи, који заједно са кривичним делима против привреде чине сектор привредне делинквенције (Јовашевић, 2017). Кривично дело је дело које је противправно, скривљено и законом предвиђено као такво, док је прекршај противправно понашање утврђено законом или другим прописним актом надлежног органа, за које су предвиђене прекршајне санкције. Раздвајање ових категорија јавноправних преступа заснива се на формалним критеријумима, тј. карактеристикама прописа који их дефинишу и уређују. Привредни преступи представљају друштвено штетне активности правних лица, њихових одговорних лица и предузетника који крше правила пословног и финансијског управљања, што може имати тешке последице по привреду и пословне односе (Јовашевић и Миладиновић Стефановић, 2018).

Последице кривичних дела против привреде су вишеструке и манифестују се у различитим секторима привреде. Укључују повреду или угрожавање законом заштићених интереса, као и непоштовање економских обавеза, што може довести до дестабилизације производње и дистрибуције, уништавања или

општећења природних ресурса и сл. Појединачне последице ових дела често изазивају опште последице које су карактеристичне за кривична дела против привреде, као што је угрожавање стабилности економских односа у држави. Стога је за кривична дела против привреде карактеристично да су подложна честим променама. Динамичност економских односа захтева стално прилагођавање механизма кривичноправне заштите како би се одговорило на честе промене привредних делатности и њихово законско регулисање (Јовашевић, 2017).

2. Кривична дела против привреде у домаћем законодавству

2.1. Превара у обављању привредне делатности

Чланом 223 Кривичног законика Републике Србије дефинисано је кривично дело *Превара у обављању привредне делатности*. Ово се односи на поступке који се предузимају у току привредне делатности, а који имају за циљ стицање противправне имовинске користи за себе или за друго лице. Према ставу првом овог члана, за ово дело сматра се ако лице у намери стицања противправне имовинске користи доведе некога у заблуду лажним изношењем или прикривањем чињеница у току обављања привредне делатности. Ова заблуда или одржавање заблуде треба да наведе човека да учини нешто чиме би се нанела штета имовини привредног субјекта за који ради или неког другог правног лица. Казне за ово дело су затворске казне од шест месеци до пет година, као и новчана казна. Ако је извршењем дела из става 1. овог члана прибављена имовинска корист или је причињена штета већа од четири стотине педесет хиљада динара, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година, уз новчану казну. У случају да је имовинска корист или штета већа од милион и петсто хиљада динара, запређена је казна затвора од две до десет година, уз новчану казну (Кривични законик Републике Србије, чл. 223).

У оквиру овог кривичног дела, прописано је додатно кривично дело у члану 223а, као *Превара у осигурању*, које прописује санкције за лица која свесно уништавају, оштећују или сакривају осигурану имовину у намери да исплате уговорену суму од осигуравајућег друштва, а затим подносе захтев за накнаду

штете. У ставу 1. члана наведено је да ће се лице које учини дело из става 1. казнити затвором од три месеца до три године. Даље, ставом 2. овог члана ово кривично дело проширује се и на случајеве када лице у намери да од осигуравајућег друштва прибави накнаду за физичку штету, телесну повреду или нарушавање здравља, проузрокује ту штету, повреду или нарушавање здравља, а затим подноси тужбу надлежном органу за осигурање. За такво понашање такође се примењују исте казнене одредбе као у ставу 1. Додатно, у ставовима 3. и 4. овог члана прописане су додатне санкције у случајевима када је извршењем дела причињена имовинска корист или штета већа од одређених новчаних износа. Наиме, ако штета или корист прелази износ од четири стотине педесет хиљада динара, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година, а за штету или корист преко милион и петсто хиљада динара казниће се затвором од једне до осам година, односно казна затвора од две до десет година (Кривични законик Републике Србије, чл. 223а).

2.2. Проневера у обављању привредне делатности

Кривично дело *Проневера у обављању привредне делатности*, из члана 224. Кривичног законика Републике Србије, односи се на радње којима физичко лице намерава да себи или другом прибави противправну имовинску корист присвајењем новца, хартија од вредности или друге покретне ствари које су му поверене на рад у предметном пословању. Овом одредбом прописана су три степена казне у зависности од висине имовинске користи прибављене проневером. У случају када је имовинска корист мања или једнака четири стотине педесет хиљада динара, учинилац ће се казнити затвором од три месеца до пет година. Ако је прибављена имовинска корист већа од четири стотине педесет хиљада динара, казна се повећава на казну затвора од једне до осам година. У најтежим случајевима, када је имовинска корист већа од милион и петсто хиљада динара, казна може бити од две до дванаест година затвора (Кривични законик Републике Србије, чл. 224).

Злоупотребом поверења у обављању привредне делатности, према члану 224а, подразумевају се радње којима физичко лице намерава да себи или другима прибави противправну новчану корист наношењем имовинске штете привредном субјекту чије интересе заступа или чијом имовином управља. Овом одредбом су прописана и три степена казне у зависности од висине имовинске користи или штете проузроковане злоупотребом поверења. Ако је имовинска корист или причињена штета мања или једнака четири стотине педесет хиљада динара, запређена је казна затвора до три године. Ако је износ имовинске користи или причињене штете већи од четири стотине педесет хиљада динара, учинилац се може казнити затвором од једне до осам година. У случају када имовинска корист или причињена штета прелази износ од милион и петсто хиљада динара, казна може бити од две до десет година затвора (Кривични законик Републике Србије, чл. 224а).

2.3. *Пореска утаја*

Кривично дело *Пореска утаја* представља тешку повреду пореских прописа прописаних чланом 225 Кривичног законика Републике Србије. Овај члан је измењен након ступања на снагу новог Кривичног законика 2006. године. Претходно је кривично дело „пореска утаја“, које је било предвиђено чланом 172. Закона о пореском поступку и пореској администрацији, замењено чланом 229. Кривичног законика из 2006. године (Поповић, 2012), а затим и чланом 225 Новог Кривичног законика из 2019. године. Иако је дошло до промене нумерације члана, суштина злочина је остала иста.

Пореска утаја је тешко кривично дело које се састоји у намерном избегавању плаћања пореза, доприноса или других обавеза прописаних законом. То значи да људи покушавају да прикрију или дају лажне податке о својим приходима или другим факторима који су важни за утврђивање ових пореских обавеза (Кривични законик Републике Србије, чл. 225, ст. 1). На пример, неко може да

пријави мањи приход него што стварно има или да пропусти да пријави одређени приход или имовину како би смањио износ пореза који мора да плати (Цоковић, 2017). Ово кривично дело настаје када износ утајеног пореза прелази милион динара, што показује тежину овог дела (Кривични законик Републике Србије, чл. 225, ст. 1). Пореска утаја штети државном буџету и целој заједници јер умањује средства потребна за функционисање државе и пружање јавних услуга (Цоковић, 2017).

Кривично дело пореска утаја карактерише давање лажних података или непријављивање законито стечених прихода у прописаном року. Важно је напоменути да се ово односи само на приходе стечене на законит начин, а не и на оне стечене на незаконит начин. Ово кривично дело може се извршити без обзира да ли је пореска управа предузела мере или донела одлуку у вези са тим. (Цоковић, 2017). Извршилац овог дела може бити свако лице које је дужно да плаћа порезе, доприносе или друге прописане дажбине. Важно је истаћи да се кривично дело може извршити само са директним умишљајем, што значи да лице мора бити свесно својих радњи и са умишљајем прикривати или избегавати плаћање прописаних давања (Игњатовић, 2007).

Поред основног облика пореске утаје, за које је прописана казна затвора од једне до пет година и новчана казна (Кривични законик Републике Србије, чл. 225, ст. 1) постоје још два тежа облика овог дела. Први тежи облик постоји када се избегава плаћање износа који прелази одређени цензус, у овом случају пет милиона динара. За ово кривично дело предвиђена је казна затвора од две до осам година, уз новчану казну (Кривични законик Републике Србије, чл. 225, ст. 2). Други тежи облик, најтежи облик утаје пореза, постоји када је избегнута наплата већа од петнаест милиона динара. За ово дело запређена је казна затвора од три до десет година, уз новчану казну (Кривични законик Републике Србије, чл. 225, ст. 3).

2.4. Неуплаћивање пореза по одбитку

Чланом 226 Кривичног законика Републике Србије регулисано је кривично дело пореза по одбитку. Овај акт се односи на одговорно лице у правном лицу – пореском обвезнику, као и на предузетника – пореског обвезника, који намерно избегава плаћање пореза по одбитку, доприноса за обавезно социјално осигурање или других прописаних обавеза. Неуплатом износа обрачунатог на име пореза по одбитку, односно доприноса за обавезно социјално осигурање по одбитку, на прописани уплатни рачун јавних прихода или неплаћањем других прописаних дажбина, учинилац се сматра кривично одговорним. Према одредбама овог члана, учинилац овог дела ће се казнити затвором до три године и новчаном казном. Међутим, ако износ обрачунатог а неплаћеног пореза или доприноса прелази износ од милион и петсто хиљада динара, казна се може повећати. У таквим случајевима, учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до пет година, уз новчану казну. Даље, ако износ обрачунатог, а неплаћеног пореза или доприноса прелази износ од седам милиона и петсто хиљада динара, казна може бити и ригорознија. У овом случају, учинилац ће се казнити затвором од једне до десет година, уз новчану казну (Кривични законик Републике Србије, чл. 226).

2.5. Злоупотреба положаја одговорног лица

Кривично дело злоупотреба положаја одговорног лица уведено је Законом о изменама и допунама Кривичног законика 2012. године као замена за кривично дело несавесан рад у привредном пословању. Ова промена је имала за циљ јачање заштите друштвене својине у ситуацијама када није било намере да се користи себи или другима. Основна сврха овог новог кривичног дела била је јасна разлика између одговорног лица и службеног лица, јер су ова два субјекта имала различита овлашћења у различитим областима. Раније су ове две врсте

лица биле потпуно изједначене као извршиоци кривичних дела, што је довело до потребе за јасним разграничењем (Драгојловић и Грујић, 2018).

Члан 112. Кривичног законика дефинише појмове одговорно и службено. Одговорним лицем у правном лицу сматра се лице које на основу закона, прописа или овлашћења обавља одређене послове управљања, надзора или друге послове из делатности правног лица, као и лице коме је фактички поверено обављање ових послова. Такође, одговорним лицем сматра се и службено лице кад су у питању кривична дела код којих је као извршилац означено одговорно лице (Кривични законик Републике Србије, чл. 112, ст. 5).

Чланом 227 Кривичног законика Републике Србије дефинисано је кривично дело злоупотреба положаја одговорног лица које се састоји у радњи лица које обавља одговорну функцију или пословне послове у организацији и које искоришћава свој положај, или овлашћења ради стицања противправне имовинске користи за себе или друго физичко или правно лице, или проузрокује имовинску штету. Ставом 1 истог члана, наведено је да одговорно лице које својим положајем или овлашћењем прекорачи границе овлашћења или не изврши своје дужности, чиме себи или другом лицу прибави материјалну корист или причини материјалну штету, казниће се затвором од три месеца до три године, ако по овом поступку није учињено неко друго кривично дело. У ставу 2, прописано је да се казна поопштрава ако вредност имовинске користи коју је лице стекло овим кривичним делом прелази износ од четири стотине педесет хиљада динара. У таквим случајевима, учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до пет година. На крају, ставом 3 овог члана прописана је још строжа казна за случајеве када вредност прибављене имовинске користи прелази износ од милион и петсто хиљада динара. У овим ситуацијама учинилац ће се казнити затвором од две до десет година (Кривични законик Републике Србије, чл. 227)

2.6. *Злоупотреба у вези са јавном набавком*

Јавне набавке су подложне корупцији због интензивне интеракције између јавног и приватног сектора, пружајући могућности за злоупотребу јавних средстава у корист појединаца (Матић Бошковић, 2017). Кривично дело злоупотреба у вези са јавним набавкама првобитно је дефинисано у групи кривичних дела против привреде према члану 243а КЗ. Ово дело има двоструку сврху у заштити. Прво, штити интересе привреде, посебно право конкуренције, чиме се обезбеђује поштовање фер услова пословања. Друго, чува јавна средства, спречавајући неовлашћене радње које могу оштетити или злоупотребити ресурсе намењене општем добру (Костић, 2018).

Први облик преваре у јавним набавкама може настати на више начина: када понуђач достави лажне податке, када се појединац незаконито договара са другим понуђачима или када се предузимају друге незаконите радње у циљу утицаја на избор извршиоца (Кривични законик Републике Србије, чл. 228, ст. 1). Подношење понуде на основу лажних података може се сматрати преваром, јер лице које то чини има намеру да себи или другом лицу прибави противправну корист и да доведе купца у заблуду. На овај начин наручилац би закључио уговор са понуђачем који не испуњава услове прописане позивом за подношење понуда у тачном поступку јавне набавке. Дакле, уколико би се предузела радња која представља елементе преваре у вези са јавним набавкама, били би испуњени сви неопходни елементи за то кривично дело (Костић, 2018). Други облик кривичног дела злоупотребе у вези са јавним набавкама настаје када одговорно или службено лице у наручиоцу злоупотреби свој положај или овлашћење, прекорачи границе овлашћења или не обавља послове у складу са законом или другим прописом о јавним набавкама (Кривични законик Републике Србије, чл. 228, ст. 1). Ово кривично дело се остварује само ако се нанесе штета јавним средствима. С обзиром на такав правни опис, ово кривично дело се чини као специфичан облик злоупотребе службеног положаја и може се као такво квалификовати, чак и без посебног признатог облика (Костић, 2018).

Трећим ставом члана 228 предвиђена је строжа казна за случајеве када вредност јавне набавке прелази износ од сто педесет милиона динара. У овим случајевима,

учинилац ће бити кажњен затвором од једне до десет година, што показује тежину овог кривичног дела у контексту великих имовинских вредности. Четвртим ставом члана 228 предвиђена је олакшавајућа околност за учиниоце који пре доношења одлуке о додели уговора добровољно прикажу своје противправно понашање (Кривични законик Републике Србије, чл. 228, ст. 3 и 4). У овом случају, учинилац може бити ослобођен од казне, што подстиче сарадњу са надлежним органима у откривању и сузбијању злоупотреба у вези са јавним набавкама.

Као подчлан члана 228, дефинисано је кривично дело злоупотреба у поступку приватизације у члану 228а, у коме се наводи да лице које учествује у поступку приватизације подношењем понуде на основу лажних података или у супротности са законом са другим учесницима у поступку приватизације, или предузимањем других незаконитих радњи са намером да утиче на ток процеса или доношење одлуке организације надлежне за спровођење процеса приватизације, казниће се затвором од шест месеци до пет година. Поред тога, овим чланом је прописана и казна за функционера који искоришћавањем положаја или овлашћења, прекорачењем граница овлашћења или неиспуњавањем дужности, прекрши закон или друге прописе о приватизацији и тиме нанесе штету капиталу или умањи имовину која је предмет приватизације. Такво службено лице казниће се и затвором од шест месеци до пет година. У случају да је дело из претходних ставова учињено у вези са приватизацијом капитала или имовине чија је процењена вредност већа од триста милиона динара, учинилац ће се казнити затвором од једне до десет година (Кривични законик Републике Србије, чл. 228а).

2.7. *Закључење рестриктивног споразума*

Рестриктивни карактер споразума подразумева испуњење три важна услова. Прво, мора бити реч о споразуму, договорној пракси или одлуци удружења, чији

су учесници независни пословни субјекти. Друго, циљ или последица овог споразума је спречавање, ограничавање или нарушавање конкуренције која има значајно утемељење (Данковић Степановић, 2021). Чланом 229 Кривичног законика Републике Србије прописано је кривично дело закључивање рестриктивног споразума у оквиру привредног пословања. Основ за ову кривичноправну норму је рестриктивни споразум који није изузет од забране у смислу закона којим се уређује заштита конкуренције. Овим чланом прописана су два основна облика криминалног понашања у вези са рестриктивним споразумом: закључивање таквог споразума у циљу утврђивања цена, ограничавања производње или продаје или поделе тржишта. У оквиру става 1 овог члана, прописано је да ће се привредни субјект који закључи рестриктивни споразум казнити затвором од шест месеци до пет година, као и новчаном казном. То се односи на лица која свесно и вољно склапају споразум који за последицу има ограничавање конкуренције на тржишту, а на штету потрошача или других привредних субјеката. Други став наводи изузетак од кривичне одговорности. Према овом ставу, учинилац овог дела може бити ослобођен од казне ако испуњава одређене услове за ослобођење од обавезе утврђене мерама заштите конкуренције у складу са законом којим се уређује заштита конкуренције. То указује да ће лице које је закључило рестриктивни споразум бити поштеђено казне ако се покаже да је поступало у складу са прописима којима се уређује конкуренција на тржишту (Кривични законик Републике Србије, чл. 229).

2.8. *Примање мита*

Кривични законик Републике Србије прописује четири облика кривичног дела примања мита у обављању привредне делатности, које су у оквиру кривичних дела против привреде. Захтевање или примање поклона или друге користи при обављању привредне делатности за себе или другог, непосредно или посредно је први облик овог кривичног дела. Овај облик кривичног дела односи се на

захтевање или примање поклона или неке друге имовинске користи у вези са привредном делатношћу, било за особу која обавља делатност или за другу особу, како непосредно тако и посредно. Надаље, примање обећања поклона или неке друге имовинске користи са намером да се закључи уговор или пословни договор, или пружање одређених услуга у вези са привредном делатношћу представља други облик. Трећи облик кривичног дела примања мита у обављању привредне делатности односи се на то да уколико је лице задужено за обављање одређене привредне делатности, али се уздржава од тога, зато што је од неког другог захтевао или примио мито. Кршење других дужности у обављању привредне делатности на штету или у корист субјекта привредног пословања или другог правног лица за које или у којем ради или другог лица је последњи облик. Овај облик кривичног дела обухвата различита дејства или недејства у оквиру привредне делатности којима се наноси штета некоме или неком правном лицу, или се нечијим коруптивним деловањем остварује корист (Кривични законик Републике Србије, чл. 230, ст. 1).

За сва четири облика кривичног дела примања мита у обављању привредне делатности предвиђена је казна затвора од једне до осам година (Кривични законик Републике Србије, чл. 230, ст. 1). Међутим, уколико особа која је примила мито настави да захтева или прима поклон или корист или прихвати обећање поклона или друге користи након што је закључен уговор или постигнут пословни договор или је услуга пружена или се уздржавао од таквог деловања, максимална казна може износити до три године затвора (Кривични законик Републике Србије, чл. 230, ст. 2). Такође, Закон прописује да сви поклони и имовинске користи који су примљени као мито морају бити одузети. Овај меродавни поступак се примењује као додатна санкција на изрекнуте казне затвора (Кривични законик Републике Србије, чл. 230, ст. 3).

2.9. *Давање мита*

Кривично дело давање мита у обављању привредне делатности дефинисано је чл. 231 Кривичног законика Републике Србије, тако да исто има два облика: право активно подмићивање и неправо активно подмићивање.

Право активно подмићивање има три радње: 1) чињење мита, 2) понуду мита и 3) обећање мита. Неправо активно подмићивање има два облика радње: 1) уздржавање од закључења уговора, постизања пословног договора или пружања услуге при обављању привредне делатности и 2) кршење друге дужности у обављању привредне делатности. У оба облика дела, кривично одговорно је лице које даје мито или се обавезује да ће дати мито, док је прималац мита такође кривично одговоран уколико је то захтевао или примио мито (Кривични законик Републике Србије, чл. 231, ст. 1). За све облике овог кривичног дела прописана је казна затвора од три месеца до три године. Ово значи да свако ко учини кривично дело давања мита може бити кажњен затворском казном која може трајати најмање три месеца, а највише три године. Постоји могућност ослобођења од казне уколико учинилац свих облика овог кривичног дела који је дао поклон или другу корист на захтев лица да оно при обављању привредне делатности закључи уговор, постигне пословни договор, пружи услугу или крши дужност пријави дело пре него што је сазнао да је оно откривено. Овај став указује на то да ако је особа учинилац давања мита, али је притом помогла организацији или лицу које је требало да пријави кривично дело или да изврши неку другу важну акцију пре него што је мито откривен, може бити ослобођена од казне (Кривични законик Републике Србије, чл. 231, ст. 2). Прописано је да ће поклони и имовинска корист који су дати као мито бити одузети. Овај став указује да се као додатна казна одузимају сви поклони и имовинске користи који су дати као мито (Кривични законик Републике Србије, чл. 231, ст. 3).

2.10. Проузроковање стечаја

Стечај је правни поступак који омогућава солидарним повериоцима да наплате своја потраживања од дужника на колективан начин. Ово се постиже судским одузимањем целокупне имовине дужника и њеном расподелом међу повериоцима. Стечај се обично покреће када дужник постане неспособан да измирује своје финансијске обавезе, што се манифестује обуставом или прекидом отплате дуга. То може бити резултат или неликвидности, када дужник нема довољно средстава да измири своје обавезе, или презадужености, када укупна вредност имовине дужника није довољна да покрије његове дугове. У оба случаја, стечај је правни лек који се користи када дужник није у могућности да измири своје дугове (Драгојловић и др., 2019).

Кривично дело изазивање стечаја постоји са јасним циљем – да се заштите интереси поверилаца и других заинтересованих лица, а посебно да се унапреди правилно пословање предузећа. Овај аспект је јасно дефинисан чланом 232 Кривичног законика. Према овом члану кривично дело се састоји у томе што лице које има правни статус у субјекту привредног пословања, изврши одређене радње које доводе до стечаја, укључујући нерационално трошење или отуђење средстава, прекомерно задуживање, склапање штетних уговора са непоузданим лицама, неблаговремена наплата потраживања или уништење имовине. Ово узрокује банкрот и штети другима. За ово кривично дело запређена је казна затвора од шест месеци до пет година. Ово шаље снажну поруку да су неетичке праксе у пословању неприхватљиве и подложне кривичном гоњењу (Кривични законик Републике Србије, чл. 232).

У закону је дефинисано и кривично дело проузроковања лажног стечаја као намерно дејство које привредници примењују како би избегли плаћање својих обавеза. Ово дело се разликује од уобичајеног кривичног дела проузроковања стечаја, пре свега по томе што је присутна преварна намера (Станковић и Лазић, 2020). Оно што ово дело карактерише је извршитељ који има статус правног лица у привредном пословању, а своје понашање усмерава са циљем избегавања плаћања својих обавеза. То може укључивати различите акције, као што су умањење имовине, фиктивни уговори, или манипулације са пословним

књигама. Овакве активности могу довести ка отварању стечаја. За лица која су учествовала у оваквим делатностима закон предвиђа казне од шест месеци до пет година затвора (Кривични законик Републике Србије, чл. 232а).

2.11. Оштећење поверилаца

Кривично дело оштећење повериоца, из члана 233 Кривичног законика Републике Србије, односи се на радње које имају за циљ да се један поверилац доведе у повољнији положај на штету другог повериоца, у току пословања привредног субјекта, који је постао неспособан за плаћање. Ово кривично дело има за циљ заштиту интереса поверилаца од манипулација или превара које би могле довести до знатне штете или неправедне расподеле средстава у случају неликвидности привредног субјекта. У складу са наведеним чланом, ст. 1 дефинише да ће се казнити лице које свесно, знајући да је субјект пословања постао неспособан за плаћање, предузме радње које једног повериоца стављају у повољнији положај у односу на друге, чиме ће проузроковати значајну штету другим повериоцима. За ово кривично дело наведена је казна затвора од три месеца до три године. Ст. 2 члана 233, прописује да ће се лице које свесно, у намери да превари или оштети повериоца, предузме одређене радње као што је признавање лажног потраживања, састављање лажног уговора или слична превара, казнити затвором од три месеца до пет година. Ове радње имају за циљ намерно оштећење повериоца у ситуацији када је привредни субјект постао неспособан за плаћање. Последњим ставом истог члана прописана је строжа казна за случајеве када је повериоцу проузрокована штета великих размера или када оштећени поверилац покрене поступак принудног намирења или стечаја услед радњи извршених у складу са првим и другим одредбама члана 233. За ове случајеве запређена је казна затвора од једне до осам година (Кривични законик Републике Србије, чл. 233).

2.12. Недозвољена производња

Члан 234 Кривичног законика Републике Србије односи се на кривично дело *Недозвољена производња*. Ово кривично дело обухвата неовлашћену производњу или прераду робе за коју је потребно одобрење надлежног органа или производњу и прераду робе која је изричито забрањена. Према ст. 1 овог члана, лице које неовлашћено производи или прерађује робу за коју је потребно одобрење надлежног органа може се казнити новчаном казном или казном затвора до две године. То значи да се кривично дело недозвољене производње може санкционисати и новчаном и затворском казном, у зависности од тежине дела. Другим ставом прописана је строжа казна за лица која производе или прерађују добра чија је производња или прерада забрањена. Сходно томе, лице које се бави производњом или прерадом робе која је изричито забрањена може бити осуђена на казну затвора до три године. Ова казна одражава већи степен друштвене опасности коју представља производња или прерада забрањене робе. Прописана је и мера одузимања добара и средстава за производњу или прераду. Овом мером одузимају се предмети који су коришћени или намењени за извршење кривичног дела, у циљу спречавања даљег поступања извршилаца и одузимања оруђа која су им омогућила вршење незаконитих радњи (Кривични законик Републике Србије, чл. 234).

2.13. Недозвољена трговина

Кривично дело недозвољена трговина, дефинисано чланом 235. Кривичног законика Републике Србије, обухвата низ радњи које имају за циљ неовлашћени промет или посредовање у промету, чиме се угрожава легални привредни систем. Како се наводи у ст. 1, кажњавају се лица која неовлашћено обављају промет, прибављају робу или друге ствари веће вредности у намери да продају или се баве трговином или посредовањем у трговини у већем обиму. Ова

делатност обухвата и заступање организација у унутрашњој или спољној трговини роба и услуга. За ово кривично дело запређена је новчана казна или казна затвора до две године. Надаље, кажњавају се и лица која се баве прометом добара чију су производњу неовлашћено организовали. Ово укључује организовање производње робе без потребних дозвола или овлашћења, чиме се крши закон о регулисању производње и промета робе. За ово кривично дело предвиђена је казна затвора од три месеца до три године. Такође, законодавац наводи да ће се казнити и сви они који неовлашћено продају, купују или размењују робу или предмете чији је промет забрањен или ограничен. Ова делатност обухвата промет робе која је у супротности са законским прописима или је подложна ограничењима због своје природе или порекла. За ово кривично дело предвиђена је казна затвора. Такође, закон прописује да се кажњавају и организатори ових недозвољених радњи или они који њима остварују знатну имовинску корист. Ово укључује организовање мреже препродаваца или посредника или стицање значајног финансијског профита који премашује одређени износ. За ово кривично дело предвиђена је казна затвора од шест месеци до пет година. На крају, ст. 5 налаже одузимање добара и предмета који су предмет недозвољене трговине, у оквиру казне за почињена кривична дела (Кривични законик Републике Србије, чл. 235).

2.14. Кријумчарење

Кријумчарење је облик криминалне делатности која укључује илегалну трговину, незаконито преношење робе преко границе ван царинске контроле. Ова активност може укључивати корупцију надлежних лица или коришћење илегалних прелазака. Кријумчарење се дешава када се роба, било страног или домаћег порекла, увози или извози преко границе без царинске контроле (Марковић, 2021). Законодавац за ово кривично дело кажњава лице које превози робу преко царинске линије избегавањем мера царинске контроле или које такву робу преко царинске линије превози наоружано, у групи или уз употребу

силе или претње. То укључује активности као што су илегални трансфер робе преко границе без прописане документације или избегавање царинске контроле на незаконит начин. Прописана казна затвора је од шест месеци до пет година, уз новчану казну. Други облик дела обухвата продају, дистрибуцију или прикривање нецаринске робе или организовање мреже препродаваца или посредника за дистрибуцију те робе. То значи да се кажњава лице које учествује у активностима које омогућавају дистрибуцију нелегално пренесене робе или организује ланац продаје те робе. За ово дело наведена је казна затвора од једне до осам година, уз новчану казну. Закон, такође, прописује да ће се одузети сва добра која су предмет ових кривичних дела. Омогућава се и одузимање транспортних или других средстава која се користе за пренос добара, а која су предмет ових кривичних дела или су намењена за извршење ових дела. То се односи на возила или друге предмете који су се активно користили у кријумчарењу робе, а власник или корисник возила је знао или је могао знати за незаконите радње (Кривични законик Републике Србије, чл. 236).

2.15. Онемогућавање вршења контроле

Кривично дело спречавање вршења контроле, регулисано чланом 237 Кривичног законика Републике Србије, представља облик деликта против привреде. Суштина овог кривичног дела је у спречавању надлежног органа да изврши потребну контролу над пословањем или другим релевантним документима и просторијама од значаја за регулисање или надзор пословања. Посебно је овим чланом прописано да ће се казнити свако лице које спречи орган контроле да изврши увид у пословне књиге или другу документацију, као и да изврши увид у ствари, просторије или друге објекте који су од значаја за надзор пословања. Казна за ово кривично дело може бити новчана или казна затвора до једне године (Кривични законик Републике Србије, чл. 237). Ово кривично дело прописано је у циљу обезбеђења несметаног надзора и контроле у области привредног пословања. Сама радња обухвата онемогућавање приступа

пословним књигама или другој документацији, као и онемогућавање прегледа просторија или објеката од стране надлежног органа. Ово тело је обично инспекцијски орган. Важно је напоменути да није битно да ли се надзор врши у оквиру редовног инспекцијског надзора ради провере да ли се послови обављају у складу са законом и прописима, или се врши ради откривања и прикупљање доказа за кривично дело, привредни преступ или прекршај.

2.16. Неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга

У претходним законским одредбама ово кривично дело се звало „неовлашћена употреба туђе фирме“ и било је регулисано чланом 233 Кривичног законика. Међутим, изменом закона из 2009. године промењен је стари назив. Ова промена је направљена јер је постојала разлика између назива дела и његовог садржаја. Претходни назив је представљао само заштиту туђе фирме, док је сам садржај рада обухватао заштиту других објеката, као што су географска ознака порекла, жиг и посебне ознаке робе. Изменама закона отклоњена су ова неслагања, што је довело до јасноће да се овим кривичним делом штити не само пословно име већ и друга специфична добра и услуге (Марковић, 2021). Актуелни Кривични законик дефинише кривично дело *Неовлашћена употреба туђег пословног имена и друге посебне ознаке робе или услуга* у оквиру чл. 238, наводећи радњу дела као обмањивање купаца или корисника услуга неовлашћеним коришћењем пословног имена, географске ознаке порекла, жигова или других посебних ознака робе или услуга које припадају другим правним или физичким лицима. Прописано је да лице које намерно користи туђе пословно име, ознаку географског порекла, жиг или другу посебну ознаку робе или услуге, или унесе елементе ових знакова у своје пословно име, своју географску ознаку порекла, свој жиг или другу посебну ознаку робе или услуга, казниће се новчаном казном или казном затвора до три године. За други облик дела, законодавац предвиђа оштрије санкције, за она лица која користе недозвољене ознаке других у већем

обиму, као што су набавка, производња, прерада, маркетинг, лизинг или складиштење робе или пружање услуга. За ово кривично дело предвиђена је казна затвора од шест месеци до пет година. Такође, ако је учинилац из става 2. организовао мрежу препродаваца или посредника или је прибавио имовинску корист која прелази износ од милион и петсто хиљада динара. За ове теже облике кривичних дела предвиђена је казна затвора од једне до осам година. На крају, наводи се одузимање предмета који су коришћени или прибављени у извршењу овог кривичног дела (Кривични законик Републике Србије, чл. 238).

2.17. Нарушавање пословног угледа и кредитне способности

Кривични законик Републике Србије дефинише кривично дело нарушавање пословног угледа и кредитне способности у члану 239. Ово кривично дело се састоји у томе да лице умишљајно износи неистините податке или лажно приказује пословање другог лица или привредног друштва, са циљем да оштети своју пословну репутацију или кредитну способност. За извршење овог дела потребно је да учинилац поступи са умишљајем, односно да свесно да лажне податке или неистинито прикаже посао. Кривично дело се може извршити на различите начине, као што су јавно изношење неистинитих информација, дистрибуција лажних материјала или емитовање неистинитих информација путем медија. Казна за ово кривично дело може бити новчана или казна затвора до једне године, како је прописано у ст 1. Међутим, ако извршењем овог дела наступе тешке последице, што значи да је причињена знатна штета пословном угледу или кредитној способности оштећеног казна се увећава. Према одредби ст 2., учинилац се може казнити затвором од три месеца до три године ако су његовим делом наступиле тешке последице. Важно је истаћи да се гоњење за ово кривично дело предузима по приватној тужби, како је прописано у ст. 3 (Кривични законик Републике Србије, чл. 239).

2.18. Одавање пословне тајне

Привредни субјекти треба да имају у виду да је заштита пословне тајне кључни аспект њиховог успеха. Иако закон не налаже обавезу заштите, разумљиво је да се она третира као незаобилазан услов успешног пословања. Мере које компаније могу применити да заштите своје тајне можда нису увек довољне. Постоје ситуације у којима су неопходне законске мере, укључујући принудне и казнене мере које може да наложи и примени суд (Јовичић, 2022). Одавање пословне тајне је кривично дело у Кривичном законiku Србије, члан 240. Основни облик овог кривичног дела је неовлашћено одавање, преношење или на други начин стављање на располагање података који представљају пословну тајну, или њихово прибављање у намери да се исте предају непозваном лицу, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година. Квалификује се тежи облик, када се учинилац посебно користи одавањем тајне ради личне користи, односно користољубља или код података који су нарочито поверљиви, за шта се прописује казна затвором од две до десет година, уз новчану казну. Законодавац наводи и да уколико су радње овог кривичног дела учињене из нехата, починилац ће се казнити затвором до три године (Кривични законик Републике Србије, чл. 240).

Законски ималац пословне тајне треба да поступа разумно и у складу са законом, користећи кривичноправну заштиту само у случајевима када је то заиста неопходно и када за такво поступање постоје важни разлози. Постоји претпоставка да надлежни органи првенствено користе своје ресурсе за откривање тежих кривичних дела. Поред тога, откривање и доказивање оваквих кривичних дела захтева високо специјализовано знање, које укључује утврђивање пословне тајне, утврђивање степена поверљивости података или документације, као и утврђивање да ли су коришћене напредне технологије у покретању или извршењу кривичног дела (Јовичић, 2022).

2.19. Фалсификовање новца, хартија од вредности и платних картица

Чланом 241 Кривичног законика Републике Србије прописане су санкције за кривично дело фалсификовање новца, које представља тешко дело против привреде. Радња извршења подразумева прављење лажног новца у намери да се исти употреби као прави новац, или модификовање новца да би изгледао као прави. Лице које изврши такву радњу кажњава се затвором од две до дванаест година, уз додатну новчану казну. Други облик дела односи се на све оне који прибаве лажни новац са намером да га искористе као прави новац или који лажни новац ставе у оптицај. За ове радње предвиђена је казна затвора од једне до десет година, уз новчану казну. Законодавац уводи строже казне ако количина фалсификованог новца прелази одређени износ, тачније ако прелази милион и петсто хиљада динара (или противвредност у страниј валути). За ово кривично дело починилац може бити осуђен на казну затвора од пет до петнаест година, уз новчану казну. Када особа свесно прими лажни новац или га, након сазнања да је лажан, пусти у оптицај и не пријави надлежнима, предвиђене су новчане или затворске казне до три године. Налаже се ж одузимање фалсификованог новца као обавезна мера у овим случајевима (Кривични законик Републике Србије, чл. 241).

Као предмет фалсификовања могу се јавити и хартије од вредности, за шта законодавац прописује кривичне санкције у оквиру чл. 242 Кривичног законика. Ово кривично дело подразумева стварање лажних или преиначење правих хартија од вредности у намери да се те хартије од вредности користе као праве или да се дају другима на коришћење. То укључује и случајеве када особа користи такве лажне документе као да су стварне или их намерно прибавља у ту сврху. У складу са овим чланом, учинилац овог кривичног дела казниће се затвором од једне до осам година, уз могућност новчане казне. Уколико укупан износ фалсификованих хартија од вредности прелази милион и петсто хиљада динара, предвиђена је строжа казна - затвор од две до дванаест година, уз новчану казну. Осим тога, чл. 242. прописује казну за лице које прими лажне

хартије од вредности као да су праве, а затим сазна да су лажне и ипак их пусти у промет. У том случају, прописана је казна затвора до три године уз новчану казну. Коначно, налаже се да се лажне хартије од вредности одузму од починиоца као део казне (Кривични законик Републике Србије, чл. 242). Тиме се штити јавни интерес и стабилност финансијског система од штетних последица које могу настати фалсификовањем хартија од вредности.

Такође, закон прописује и кривично дело фалсификовање и злоупотреба платних картица. Радња овог кривичног дела подразумева активности које обухватају израду или модификацију платних картица са намером да се оне користе као праве, као и коришћење таквих лажних картица у циљу стицања противправне имовинске користи. Први облик кривичног дела подразумева израду лажне платне картице или промену праве картице у намери да је користи као праву или је стварно користи као праву. Прописана је казна затвором од шест месеци до пет година, уз новчану казну. Други облик дела обухвата случај када лице које је извршило ово кривично дело коришћењем лажне картице прибави противправну новчану корист. У том случају, прописана је казна затвора од једне до осам година, уз новчану казну. Најтежи облик дела постоји ако је противправна имовинска корист коју је лице стекло преко овог дела већа од милион и петсто хиљада динара. За ове случајеве запређена је казна затвора од две до дванаест година, уз новчану казну. Законодавац прописује и посебне ситуације, онда када лице ово дело учини неовлашћеном употребом туђе картице или поверљивих података у вези са картицом или када лице прибави лажне платне картице или податаке са намером да се користе за израду лажне картице (Кривични законик Републике Србије, чл. 243).

2.20. Фалсификовање знакова за вредност

Кривичним закоником детаљно је дефинисано и санкционисано кривично дело фалсификовање знакова вредности. Члан 244 овог законика прописује

различите казне у зависности од тежине прекршаја и вредности фалсификованих знакова. Према ст. 1. овог члана, затвором до три године казниће се лице ако направи лажне или преиначи стварне знаке вредности у намери да их употреби као веродостојне или да их преда другом лицу на коришћење. Поред тога, истом казном ће се казнити и лице које користи такве лажне ознаке или их прибавља са намером да их користи. У случају да укупна вредност фалсификованих знакова прелази износ од милион и петсто хиљада динара, запређена је казна затвора од једне до осам година. Ова одредба обезбеђује озбиљније санкције за случајеве када је количина фалсификованих знакова значајна. Ст. 3 прописане су казне за оне који почине радње као што је уклањање жига којим се поништавају знакови за вредност или друге радње у циљу поновне употребе знакова како би изгледали неискоришћени, или за оне који поново користе или продају већ коришћене знакове као да су валидни. Казна у овом случају може бити новчана или казна затвора до једне године. Коначно, прописано је одузимање лажних знакова вредности као обавезна мера након извршења кривичног дела фалсификовања (Кривични законик Републике Србије, чл. 244).

2.21. Прање новца

Како наводи Шкулић (2015), „прање“ новца се састоји од нелегално стеченог новчаног капитала који се налази ван законског промета, у легалне финансијске токове, захваљујући чему се с једне стране, омогућава његово коришћење, а с друге стране, тиме се отежава доказивање криминалне активности из које је произишао „прљав“ новац. Термин „прање новца“ потиче од енглеске фразе *money laundering* која се може превести као легализација капитала који је стечен криминалном делатношћу, путем финансијских трансакција, а у циљу прикривања порекла новца и других капиталних облика (Бјелајац, 2013). Домаћа и страна литература на различите начине дефинише и тумачи појам прања новца, али је сама суштина ових дефиниција иста. Прање новца односи се на

сваку радњу или покушај радње којом долази до сакривања или прикривања нелегалног порекла средстава, тако да се чини да иста потичу од легално стечених извора¹. Сам циљ прања новца као криминалног дела јесте стварање профита који ће криминалним групама и појединачним лицима омогућити средства за финансирање других криминалних радњи. Овим процесом долази до прикривања порекла средстава, која су стечена криминалним радњама. На тај начин криминалне групе могу да користе илегална финансијска средства уз минималне ризике да буду откривени (Бошковић, 2005).

Кривично дело прање новца, дефинисано чланом 245 Кривичног законика, обухвата различите радње које се односе на манипулацију имовином стеченом кривичним делом ради прикривања њеног незаконитог порекла или лажног представљања. Дело се може испољити кроз конверзију или пренос имовине у циљу прикривања њеног незаконитог порекла, као и кроз стицање, поседовање или коришћење те имовине уз сазнање о њеном кривичном пореклу. Починилац овог дела казниће се затвором од шест месеци до пет година, уз новчану казну. Ако вредност претворене или пренете имовине прелази износ од милион и петсто хиљада динара, предвиђена је казна затвора од једне до десет година, уз новчану казну. У случају да извршилац користи имовину коју је сам стекао кривичним делом, казна ће бити прописана у складу са наведеним одредбама. Уколико се дело изврши у групи, казна може бити пооштрена, те је предвиђена казна затвора од две до дванаест година, уз новчану казну. Такође, уколико починилац има могућност и обавезу да зна да су новац или имовина стечени криминалном активношћу, а ипак изврши дело прања новца, казниће се затвором до три године. Одговорно лице у правном лицу које изврши дело прања новца биће кажњено у складу са наведеним одредбама, ако је знало, могло или било дужно да зна да новац или имовина потичу од криминалних активности. Такође, новац и имовина стечени прањем новца ће бити одузети у складу са законом (Кривични законик Републике Србије, чл. 245).

¹ Дефиницију је усвојила Генерална скупштина Интерпола 1995. године.

3. Преглед броја кривичних дела против привреде у Републици Србији у периоду од 2013. до 2022. године

У Табели 1 приказани су подаци о пријављеним пунолетним лицима за извршење неког кривичног дела против привреде у Републици Србији у периоду од 2013. до 2022. године.

Табела 1. Број пријављених пунолетних лица за кривична дела против
привреде (2013-2022)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Број пријављених пунолетних лица	3397	3347	3526	3333	2939	2767	2461	1814	1946	1921

Извор: Републички завод за статистику, 2023

Пратећи годишње промене у броју пријављених лица, можемо видети да постоји варијабилност у току периода. Постоје периоди у којима је број пријављених лица већи, као што су 2015. и 2019. година, док постоје и периоди смањења, као што су 2017. и 2018. година. Број пријављених лица је релативно стабилан, а затим почиње постепено да опада од 2016. године. Највиши број пријављених је забележен 2015. године, док је најнижи број био 2020. године. У целокупном периоду, можемо приметити да је број пријављених пунолетних лица за кривична дела против привреде склон опадању. Из анализе табеле можемо закључити да је број пријављених пунолетних лица за кривична дела против привреде у Републици Србији опао у периоду од 2013. до 2022. године. Могући фактори који би могли утицати на ове тенденције укључују економске промене, промене у законодавству, ефикасност правног система и судова, као и подизање свести о поштовању закона у јавности. На основу кретања броја пријава, можемо

закључити да је законодавство могло имати одређени утицај на смањење кривичних дела против привреде.

У Табели 2 приказани су подаци о оптуженим пунолетним лицима за извршење неког кривичног дела против привреде у Републици Србији у периоду од 2013. до 2022. године.

Табела 2. Број оптужених пунолетних лица за кривична дела против привреде
(2013-2022)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Број оптужених пунолетних лица	2240	2748	2570	2375	2015	1683	1345	1166	1207	1070

Извор: Републички завод за статистику, 2023

Када сагледамо годишње промене броја оптужених лица за кривична дела против привреде, може се приметити да је број оптужених био највиши 2014. године, са постепеним опадањем све до 2022. године. Ово указује на могућу тенденцију смањења броја оптужених током овог периода. Такође, може се закључити да је законодавство или примена закона имала одређени утицај на број оптужених лица током периода анализе. Пад броја оптужених лица у периоду од 2014. до 2022. године може бити резултат боље примене закона, унапређене регулативе или појачаних мера контроле у области привредног криминала.

У Табели 3 приказани су подаци о осуђеним пунолетним лицима за извршење неког кривичног дела против привреде у Републици Србији у периоду од 2013. до 2022. године.

Табела 3. Број осуђених пунолетних лица за кривична дела против привреде
(2013-2022)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Број осуђених	1169	1543	1609	1592	1448	1144	1008	842	885	762

пунолетних лица										
--------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Извор: Републички завод за статистику, 2023

Индикативан је тренд броја пунолетних осуђених лица за ова кривична дела у наведеном периоду. Од 2013. до 2015. године број осуђених је растао, са 1169 на 1609, што може указивати на потенцијално већу усмереност правосудних институција на ову врсту кривичних дела, као и на повећан број кривичних дела у овој области. Међутим, од 2016. године број осуђених је почео да опада, са највећим опадањем након 2017. године, када је број осуђених достигао минимум од 762 у току 2022. године. Међутим, ова тенденција није најизраженија у периоду од 2018. до 2022. године, где је број осуђених лица најмањи у односу на претходне године. Ова тенденција смањења броја осуђујућих пресуда може се објаснити различитим факторима, укључујући можда ефикаснију превенцију кривичних дела против привреде, унапређене методе откривања и кривичног гоњења кривичних дела, као и мере реформе правосућа које су могле бити уведене у овом периоду. Дакле, у закључку, може се сматрати да су закони и мере које су донете у том периоду могле да буду делотворне у смањењу броја осуђених за кривична дела против привреде у Републици Србији.

Закључак

Привредна кривична дела, како их дефинише законодавство, припадају категорији најсериознијих кривичних аката, узимајући у обзир њихов потенцијал да нанесу штету економском систему и друштву као целини. У светлу овога, одговорност друштва, као и државе, изискује изградњу адекватних правних и институционалних механизма са циљем ефикасног сузбијања ових преступа. Савремени привредни односи, посебно у земљама које пролазе кроз процес транзиције, карактеришу се изузетно динамичним и променљивим оквиром. У складу са овим, прописи који регулишу кривична дела у сфери привреде морају да се константно ажурирају и прилагођавају новим околностима и потребама. Сталне измене у законодавству одражавају потребу да се осигура адекватна заштита привредних односа у светлу константних промена у привредном окружењу.

Кривични законик у свом обухвату дефинише значајне аспекте криминалног понашања у вези са привредном делатношћу, међутим, специфични аспекти ове појаве често захтевају додатно регулисање кроз посебне законе. Одређене кривичне одговорности у области привреде, иако су утврђене у Кривичном законiku, уређене су другим правним актима. Посебно је важно утврдити који се конкретни кривични поступци из појединих закона могу сматрати „делима против привреде“. Приликом израде ових законских прописа, законодавац је имао у виду да се поједини закони, који се обично примењују на ограничену групу извршилаца кривичних дела, могу проширити и на учиниоце кривичних поступака против привреде. Оваква проширења имају за циљ да обезбеде доследност у изрицању казни и заштите привредног окружења. Поред тога, законодавац је сматрао да у области привреде постоје кривична дела која захтевају посебну регулативу и кажњавање, што је разлог за проширење појединих закона из ове сфере.

Већина земаља у развоју суочава се са изазовима који произилазе из наглих промена у економској структури. Ова транзиција често доноси период велике нестабилности, што може резултирати порастом криминала. Поред тога, последице недавне финансијске кризе додатно оптерећују пословни амбијент у Републици Србији. Нажалост, очекује се да ће се оваква економска ситуација негативно одразити на стопу криминала у земљи, посебно у области привредног криминала.

Пратећи годишње промене у броју пријављених, оптужених и осуђених лица за кривична дела против привреде у Републици Србији у периоду од 2013. до 2022. године, може се закључити најпре да постоји извесна варијабилност у току периода. Историјски гледано, број пријављених је достигао највише вредности у 2015. години, док је био најнижи 2020. године. Слично томе, број оптужених је био највећи 2014. године, а најнижи 2022. године. Што се тиче броја осуђених, он је највише растао у периоду од 2013. до 2015. године, а најниже вредности је достигао у периоду од 2018. до 2022. године.

Из ових података може се закључити да постоји тенденција смањења броја пријављених, оптужених и осуђених лица за кривична дела против привреде у Републици Србији током анализираног периода. Међутим, тај тренд није конзистентан, јер постоје године са већим и мањим бројем пријава, оптужби и осуда.

Као могући фактори који утичу на ове тенденције, могу се навести економске промене, промене у законодавству, ефикасност правног система и судова, као и подизање свести о поштовању закона у јавности. Дакле, не можемо изоловано тумачити ове податке без узимања у обзир комплексности фактора који утичу на појаву кривичних дела против привреде.

Циљ истраживања о кривичним делима против привреде у српском законодавству био је да испита адекватност законског уређења и поступања у вези са овим кривичним делима, као и да упути на промене и динамику броја кривичних дела против привреде у Републици Србији. На основу анализе

представљених података можемо закључити да су законодавство и мере које су предузете имале одређени утицај на смањење броја кривичних дела против привреде у наведеном периоду. Такође, ова истраживања могу служити као основа за даље унапређење правног оквира и мера у борби против привредног криминала у Србији.

Литература

1. Абадински, Х. (2004). *Организовани криминалитет*. Њујорк.
2. Арежина, Н., Стефановић, Д., Миздраковић, В., Цамић, В., Алчаковић, С. (2014). Заступљеност кривичних дела против привреде и привредних преступа у Републици Србији. *Привредни криминалитет и савремено пословање, XV Међународни научни скуп Синегрија, Бијељина*, 1-6.
3. Бошковић, Г. (2005). Теоријско одређење појма прања новца. *Наука, безбедност, полиција*, X(3), 135-148.
4. Бошковић, М. (2009). *Привредни криминалитет*. Бар: Факултет за пословни менаџмент.
5. Бјелајац, Ж. (2013). *Организовани криминалитет – империја зла*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду.
6. Драгојловић, Ј., Грујић, Г. (2018). Кривично дело злоупотреба положаја одговорног лица. *Право – теорија и пракса*, 4-6, 30-44.
7. Драгојловић, Ј., Милошевић, И., Стаменковић, Г. (2019). Кривично дело проузроковање стечаја – специфичности и обележја. *Право – теорија и пракса*, 36(1-3), 16-30.
8. Данковић Степановић, С. (2021). Домен примене правила резона на рестриктивне споразуме. *Право и привреда*, 2, 107-122.
9. Ђукић, С., (2016а). Анализа кривичних дела привредног криминалитета у Србији и деликти корупције у привреди. *Војно дело*, 68 (5), 169-191.
10. Ђукић, С. (2016б). Савремени организовани криминалитет као облик угрожавања националне безбедности. *Економски изазови*, 5, 9/2016, 126-149.
11. Ђорђевић, Ђ., Коларић, Д. (2020). *Кривично право – посебни део*. Београд: Криминалистичко-полицијски универзитет.

12. Игњатовић, А. (2007). *Кривично право – посебни део*. Нови Сад: Привредна академија.
13. Ивановић, А. Р. (2009). Привредни криминалитет и корупција у Републици Србији. *Криминалистичке теме – часопис за криминалистику, криминологију и сигурносне студије*, IX, 3-4, 153-172.
14. Јанковић, М., Јанковић, Б. (2014). Организоване криминалне групе као субјекти угрожавања безбедности. *Журнал за криминалистику и право*, 3/2014, 135-145.
15. Јовашевић, Д. (2017). *Кривично право – посебни део*. Београд: Досије.
16. Јовашевић, Д., Миладиновић Стефановић, Д. (2018). *Прекршајно право*. Ниш: Правни факултет.
17. Јовичић, К. (2022). Заштита пословне тајне у праву Републике Србије. *Право и привреда*, 4, 655–674.
18. Костић, Ј. (2018). Кривично дело злоупотреба у вези са јавном набавком - *de lege lata i de lege ferenda*. У: *Финансијски криминалитет*, Институт за упоредно право, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 289-301.
19. Милутиновић, М. (1957). *Криминалитет као друштвена појава*. Београд: Савремена администрација.
20. Матић Бошковић, М. (2017). Кривично дело злоупотреба у јавним набавкама – изазови у примени. У: *Привредна кривична дела*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања ; Институт за упоредно право, Београд, 215-227.
21. Матијашевић Обрадовић, Ј., Илић, Д. (2018). Кривична дела против привреде - кривична регулатива као значајан фактор привредне стабилности. *Пословна економија*, XII(1), 92-109.
22. Матијашевић Обрадовић, Ј., Суботин, М. (2019). Узорци привредног криминалитета. *Зборник радова са Међународног научног скупа „Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе“* одржаног 14. новембра 2019. године у Новом Саду, 468-480.

23. Марковић, С. (2021). *Кривичноправна заштита привредних односа с посебним освртом на кривична дела у вези са производњом и трговином – докторска дисертација*. Нови Сад: Универзитет привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе.
24. Ницевић, М., Ивановић, А. Р. (2012). Организовани привредни криминалитет као фактор угрожавања економске безбедности. *Економски изазови*, 1(1), 87-99.
25. Ницевић, М., Ивановић, А. Р. (2013). *Привредни криминалитет*. Нови Пазар: Универзитет у Новом Пазару.
26. Поповић, И. (2012). Пореска утаја у нашем праву. *Заштита људских и мањинских права у европском правном простору*, LXII, 619-636.
27. Републички завод за статистику (2023). Билтен пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2022. – Пријаве, оптужења и осуде. Београд.
28. Стојановић, З. (2008). Кривична дела против привреде у КЗ Србије. *Промене у правном систему Републике Србије: зборник радова*, 109-122.
29. Стевановић, А., Цветковић, Д. (2019). Појам и карактеристике привредног криминалитета. *РККП*, 1/19, 45-62.
30. Станковић, С. М., Лазић, Д. Б. (2020). Проузроковање (лажног) стечаја. *Баштина, Приштина – Лепосавић*, св. 50, 215-234.
31. Цветковић, Д. М., Јовановић, З. Ж., Бешић, Д. Р. (2016а). Привредни криминалитет у Републици Србији у периоду од 2006. до 2015. године. *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 2, 569-584.
32. Цветковић, Д., Мићовић, М., Томић, М. (2016б). Criminal Offences Against Economy In Serbia In Period 2006 – 2010. *Зборник радова Међународног научног скупа „Дани Арчибалда Рајса”, Том I*, 493-502.
33. Цоковић, С. (2017). Пореска утаја у домаћем и упоредном кривичном законодавству. *Пословна економија*, 11(1), 272 – 290.
34. Шикман, М., Домузин, Р. (2013). Феноменолошка димензија привредног криминалитета. *Безбједност, полиција, грађани*, Министарство унутрашњих послова Републике Српске, IX, 3-4, 1-20.

35. Шкулић, М. (2015). *Организовани криминалитет - појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак*. Београд: Службени гласник.
36. Шкулић, М. (2017). Злоупотреба положаја одговорног лица – *ratio legis* и неки недостатци постојеће инкриминације. У: Стевановић И. и Чоловић В. (ур.) Привредна кривична дела. Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Институт за упоредно право, 69-95.

➤ Правни извори

37. Кривични законик Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.
38. Устав Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 98/2006 и 115/2021.